

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2003-yil, 17 yanvar • №3 (3688)

Захириддин Мухаммад Бобур таваллидинини 520 йиллиги олдидан

«БОБУРНОМА»: ЯНГИ НАШР

Бу буюк асар фақат юртимизда эмас, балки дунёнинг 30дан ортиқ мамлакатда турли тилларга тўлиқ ва парчалар ҳолида таржима қилиниб, қайта-қайта нашр этилган. «Бобурнома» Бобур вафотидан ҳаё ўтмай форс тилига таржима қилинганини биламиз. У 1826 йили Англияда «Бобурнома» Лейдин-Эрскин таржимасида» номи билан босилиб чиқди. Ушбу таржима Оврупо олимларини жунбушта келтирди чоғи, 1828 йили Лейпцигда инглиз тилидаги таржима асосида қисқартirilган немисча таржимаси, 1871 йили Парижда французча таржимаси дунё юзини кўрди. Бу нодир асарнинг XIX аср бошидаги инглизча таржимасидан кўнгиллари тўлмади, шекилли (бунга Англия мустамлакаси — Ҳиндистон ҳақида беҳисоб маълумотга эга бўлган бу асарнинг бирон сатрини диққатдан четда қолдирмаслик нияти ҳам сабаб бўлган, албатта), 1921 йили аввалги нашр асосида Люкас Уайт Кинг анчагина тўлдирилган, турли зарур маълумотлар, шарҳлар билан бойитилган, давр талабига мос таҳрирдан чиққан «Бо-

бурнома»ни нашр эттирди. Уайт Кинг шарҳшунос олим сифатида бу иши билан бобуршуносликка салмоқли ҳисса қўшди. У «Бобурнома»даги узилиб қолган йиллар воқеаларини бошқа тиллардаги тарихий асарлардан топиб тўлдирди, овруполик китобхон учун нотаниш сўз-тушунчаларга кенг шарҳлар берди. Адабиётшунос Н.Отажонов фикрича, улар 4000дан ошдиқдир. Шунга қарамастан, инглиз олимларининг «Бобурнома»га бўлган қизиқишлари сўнмади. 1922 йили машҳур бобуршунос инглиз олимаси А.Бевеиж асарнинг Ҳайдаробод нусхасига асосланган ҳолда, Уайт Кинг таржимаси Бобур тили, услуби, фикр мантикига ҳамиша ҳам мос келавермаслигини таъкидлаб, «Бобурнома»нинг қайта таржимасини нашр эттирди.

Асарнинг ўзбек тилидаги янги нашри («Бобурнома»). Порсо Шамсиев, Солиқ Мирзаев ва Эйжи Маню (Япония) нашрлари асосида қайта нашрга тайёрловчи Саидбек Ҳасанов. «Шарқ» НМАК, 2002) сўзбосида қуйдагилар зикр этилган: «Шуни ҳам таъкидлаш керакки, «Бобурнома»ни инглиз тилига таржима қилган кишилар ҳам, Бобур ҳақида

асар ёзган Лейн Пуул, Монстюарт Элфингтон, Эдуард Давсон, Вилямс Рашбрук, Хенри Эллиот, Эдуард Ҳолден, Аннетта Сусан Бевеиж хоним, унинг турмуш ўртоғи Хенри Бевеиж ва бошқалар оддий тарихчилар эмас эдилар. Улар Англиянинг Ҳиндистондаги мансабдор кишилари бўлиб, «Бобурнома» воситаси билан бу мамлакатни чуқурроқ ўрганиш, унинг бойликларидан унумлироқ фойдаланиш, ўз ҳукмронликларини мустақамлашни мақсад қилиб олган эдилар.

Чораккам бир аср ўтгандан кейин америкалик профессор Уэлтер Тэкстон «Бобурнома»ни бугунги инглиз тилига таржима қилиб, асарни 700га яқин изоҳ билан бойитди.

Давоми учинчи бетда

Замира РЎЗИЕВА

ЖОНИМ, ВАТАН!

Сендан-да улғуроқ нима бор, Ватан, Исмнинг кўксиндаги сураи Ёсин. Сенсизлик (худойим асрасин) ситам, Табиб бу ситамга исмингни боссин.

Ойдинлик беланчак бўлди-ку менга, Тебраниб покиза тонларим отсин. Ҳамма истганини айт юратимга, Уриб турсаки, бас. Сенга асқотсин.

Чиройингни ишон, кўркингни ишон, Офтоб-ойинг бўлай, ялзинг бўлай. Имонингни ишон, эркингни ишон, Зарурда курашга шай қизинг бўлай.

Сендан-да улғуроқ нима бор, Ватан, Бомбодан қолган зўр бисотим — сенсан. Айрилсам (алҳазар!) ўликдир бу тан, Сен, ахир, жонимга, жонимга тенгсан!

МЕҲРИМИЗ ИРОДАСИ

Ўзбекистон Миллий академик драма театрида атоқли шоир Чўлпон таваллидининг 105 йиллигига бағишланган хотира кечаси бўлди. Уни театр директори, Ўзбекистон халқ артисти Ёқуб Аҳмедов очди.

Ёзувчилар уюшмаси раиси, халқ шоири Абдулла Орипов Чўлпоннинг адабиётимиздаги ўрни ҳақида гапириб, жумладан, шундай деди: «Чўлпон нафақат ижодини, балки жонини ҳам миллатимиз озолигига учун бағишлади. Бундай инсонларнинг руҳини шод этиш биз, авлодларнинг бурчимиздир. Чўлпонга бўлган ҳурматимиз истиклол учун курашган ҳар бир фидойи ота-боболаримизга бўлган меҳр-муҳаббатимиз ифодасидир».

«Шаҳидлар хотираси» хайрия жамғармаси раиси, адабиётшунос олим Наим Каримов, Ўзбекистон халқ шоири Усмон Азим Чўлпон ижоди ва ҳаётида миллий истиқлол учун кураш туйғуси нечоғли юқори бўлганлиги, ундан Ватаним севиниши ўрганиш жоизлиги ҳусусида гапириб, шоир шеърларидан намуналар ўқидилар.

Кечада Ўзбекистон Президенти давлат маслаҳатчисининг ўринбосари Аҳмаджон Мелибоев иштирок этди. Таъбир сўнгида У.Азим қаламига мансуб «Кундусиз кечалар» спектакли намойиш этилди.

Хатотлик қадимий, ноёб санъат. Бу санъат кишиларни ҳозирда кўп бўлмас-да, унга жаҳон микёсида эътибор асло сусаймаган. Туркиянинг Истанбул шаҳрида машҳур хатот Саид Иброҳим хотирасига бағишлаб ўтказилган халқаро хатотлар танлови бунинг яққол далилидир. Шу танловнинг ўтган 5-мавсумида ўзбекистонлик хатот Салимжон Собиржон ўғли ҳам иштирок этиб, голибликни қўлга киритди. Мазкур танловда жаҳоннинг ўттиз саккиз давлатидан юборилган 1885 асар орасида 90 таси мукофотга сазовор бўлди. Шулар орасида ҳам юртимизнинг ҳам асари бор. Насх, рикъа, дивоний йўналишлари бўйича танловда қатнашган Салимжон Бадалбоев хатотлар кам мурожаат этадиган мураккаб дивоний турида голибликни қўлга киритиб, пул мукофоти ва махсус сертификат билан тақдирланди. Айна пайтда у танловда иштирок этган Марказий осиеликлар орасида ягона голибдир. Азалдан жаҳонга машҳур хатотларни етиштириб берган она-заминимизда ҳозир ҳам шундай хатотларнинг борлигини, юқоридаги каби танловлар сабаб бўлмас, кўп ҳам билвермаймиз. Танлов баҳонасида Салимжон

Собиржон ўғли билан суҳбатда бўлди.

НОЁБ САЊАТ СОҲИБИ

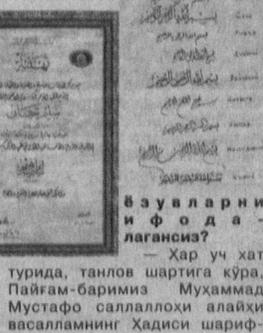
— Салимжон ака, хатот қандай фазилатлар соҳиби бўлиши керак?

— Хатотлик жуда нозик санъат. Айна пайтда арабий хат ҳар бир турининг ўзи алоҳида нафис санъат ҳисобланади. Ҳақиқий хатот бўлишнинг шартлари бор, албатта. Аввало, бу йўлга кирган инсон имонли бўлиши керак. Қолаверса, иштиёқ, истеъдод ва устоз тарбияси талаб этилади. Қўллаб китобларни араб хатининг ҳар бир турида мутлола қилиш, сиёҳ ва қалам тайёрлаш технологияларидан фойдалана олиш ва ниҳоят, Шарқ тилларидан бир нечтасини билиш ҳам керак бўлади.

— Эшитшимча, Сиз хатотлиқнинг насх ва рикъа турлари бўйича Республикадаги ётуқ хатотлардан экансиз. Дивоний хатидан голиб бўлиши кутган-мидингиз?

— Ҳар уч хат турида, танлов шартига қўра, Пайғам-баримиз Мухаммад Мустафо саллаллоҳи алайҳи васалламнинг Ҳадиси шариф-

ёндашувим ҳамда унинг янги қирраларини очишга бўлган ҳаракатим хайратингиз эътиборига тушибди.

ёзувларни ифода қилгансиз?

— Ҳар уч хат турида, танлов шартига қўра, Пайғам-баримиз Мухаммад Мустафо саллаллоҳи алайҳи васалламнинг Ҳадиси шариф-

ШАРҚДАН ҒАРБГА

10 январь ўзбек халқи тарихига устоз Ойбек туғилган кун сифатида қиради. Нима учундир худди шу кун камини адиб ҳаётининг номаълум бир саҳифасини арақлашни истаб қолдим. 1947 йилнинг эрта баҳорида совет парламентарийлари делегацияси кутилмаганда Англияга тақлиф этилади. Собик СССР Ёзувчилар уюшмасининг бош котиби А.А.Фадеев раислигидаги делегация таркибига К.Симонов, Самад Вургун сингари машҳур ёзувчилар қатори Ойбек ҳам киритилди.

Тарихий шароит гоёт мурраккаб эди. Бир томондан, собик советлар мамлакатни урушни ғалаба билан тутатган; иккинчи томондан, инсоният тарихидаги энг дахшатли уруш тугар-туғамас, Черчилнинг 1946 йили Фултонда сўзлаган нутқи билан «совуқ уруш» бошланган эди. Масаланинг яна бир нозик томони шунда эдики, совет давлати 1946 йили қабул қилган қарорлари билан мамлакат ичкарасидаги эркин фикрловчи зиёлиларга қарши «мафкуравий уруш»ни авж олдириб юборган эди.

Ойбек 1947 йил март ойининг йигирманчиларида қаламкаш биродарлари билан бирга ана шундай шароитда биринчи марта хорижий сафарга тайёргарлик кўрар экан, Шекспир, Диккенс, Байрон, Бёрнс, Шелли сингари буюк инглиз адиблари ижодини яна бир қарра назардан ўтказди, Англияга борган, замонавий инглиз адабиёти ва унинг пешқадам намояндалари ижоди билан танишишни кўнглига туғди. Аммо у XX асрнинг 40-йилларидаги инглиз жамияти ҳаётида адабиёт эмас, сиёсат устуворлик қўлаётганини кўради. «Темир парда» ортидан келган адибларни қармоққа илтиромқоқ бўлган мухбирлар Ойбекни «қушов»га олишди. Бундай ҳолларда ўзининг сиёсий маҳоратини ёрқин намойиш этувчи Фадеев унинг жонига ора қиради.

— Очиғи, кутмагандим. Лекин ҳақиқий хатот қаламида олти-етти хат турини муқаммал билиши керак. Бир хат устида ойлаб ишлаган пайтларим бўлган. Қайси йўналиш бўйича қанча кўп ишланса, унинг очилмаган қирралари шунча кўп намоеён бўлади. Дивоний хатига иҳодий

ларидан намуналар ёздим. — Чап қўлда ёзар экансиз. Айтишларича, истеъдодларнинг аксарияти чапқай бўлишаркан. Бунинг хатотликка боғлиқ томони борми?

— Йўқ, ёшлиқимдан саводим чап қўлда чиққан. Мактаб директорини ёзганларимни

Маня, Лондон... Куюк тумани... Гайд парк... Банкларнинг қора, Чўнг ҳайбати... Кўприклар ёйи... Кўча, майдонлари гирдоб... Машиналар гуж, пода-пода...

Узининг биринчи хорижий сафаридан қайтган Ойбек эса Англия таассуротларига доир бирорта асар эълон қилмади. Фақат адиб вафотидан кейингина унинг «Шарқдан Ғарбга» деган шеър ёзгани маълум бўлди, ҳоло.

Ушбу шеър бундай сатрлар билан бошланган эди:

Мана, Лондон... Куюк тумани... Гайд парк... Банкларнинг қора, Чўнг ҳайбати... Кўприклар ёйи... Кўча, майдонлари гирдоб... Машиналар гуж, пода-пода...

Ушунинг биринчи хорижий сафаридан қайтган Ойбек эса Англия таассуротларига доир бирорта асар эълон қилмади. Фақат адиб вафотидан кейингина унинг «Шарқдан Ғарбга» деган шеър ёзгани маълум бўлди, ҳоло.

Ушбу шеър бундай сатрлар билан бошланган эди:

Мана, Лондон... Куюк тумани... Гайд парк... Банкларнинг қора, Чўнг ҳайбати... Кўприклар ёйи... Кўча, майдонлари гирдоб... Машиналар гуж, пода-пода...

Ушунинг биринчи хорижий сафаридан қайтган Ойбек эса Англия таассуротларига доир бирорта асар эълон қилмади. Фақат адиб вафотидан кейингина унинг «Шарқдан Ғарбга» деган шеър ёзгани маълум бўлди, ҳоло.

Ушбу шеър бундай сатрлар билан бошланган эди:

Мана, Лондон... Куюк тумани... Гайд парк... Банкларнинг қора, Чўнг ҳайбати... Кўприклар ёйи... Кўча, майдонлари гирдоб... Машиналар гуж, пода-пода...

Ушунинг биринчи хорижий сафаридан қайтган Ойбек эса Англия таассуротларига доир бирорта асар эълон қилмади. Фақат адиб вафотидан кейингина унинг «Шарқдан Ғарбга» деган шеър ёзгани маълум бўлди, ҳоло.

Ушбу шеър бундай сатрлар билан бошланган эди:

Маня наъза

Тош ва кўмир қасирғаси бу. Шотланд аскар юкқасидай ёт Ва ғалати анъаналар ҳам Сўз бозори (парламенти бу!). Яна қанча қилиқ ва ҳашам — Билан Лондон очилди — машҳур, Қаҳри, тунд, сернам, такабур...

Бундай сатрлар билан бошланган шеър ўтган асрнинг 40-йилларида шеърят муҳлислари томонидан ҳам, совет мафқураси посбонлари томонидан ҳам юқори баҳолашни мумкин эди. Аммо Ойбек бу шеърни эълон қилишни узиға эп қўрмади.

Уруш ва урушдан кейинги йиллари К.Симонов В.Серовага бағишланган ишқий шеърлари билан китобхонлар ўртасида катта шўхрат қозонган. Сталин эса бу шеърларни совет шеърятига ёт «интим лирика намуналари», деб баҳолаган. (Аммо атоқли шоир «Мени кутгил» сингари шеърлари тўғрисида Сталиннинг меҳрини қозонгани учун қатагон этилмай, аксинча, кетма-кет Давлат мукофотлари билан тақдирланиб турган).

Чамаси, инглиз ёзувчиларидаги К.Симонов ижодига бўлган қизиқиш Ойбекдаги бадиий асар абадий ва ўткинчи бўлиши мумкин, деган фикрни яна ҳам мустақамлади. Қолаверса,

Ойбек инглиз адабиётида иҳодий эркинлик мавжудлигини ўз кўзи билан кўрди ва муайян ҳулосаларга келди.

Айтиш мумкинки, адиб ўша йиллари адабиёт ҳилловини ўз қўлига олган сиёсат уни — бу адабиётни хароб этиши мумкинлигини сезган.

Ойбекнинг бу сафари ўзбек ёзувчиларининг хорижий дунёга биринчи марта чиқиши эди...

Наим КАРИМОВ

Суратда: Ойбек (иккинчи қатор, ўндан иккинчи) сафардошлари даврасида. Лондон, 1947 йил, март.

МАҲАЛЛА ОҚСОҚОЛКИ

қандай бўлиши керак?

— Қизик, — деди Оқил ота ажабланиб, — маҳалланинг даракларини кесиб, йўлакларини бузиб кетган билан ҳеч кимнинг иши бўлмас, уюм-уюм шох-шаббаларни болалар гуриллатиб ёкса-ю, уларга ҳеч ким: «Ҳой, нима қиляпсизлар?» — демаса, давлатнинг паноҳида хоҳлаган ишини қилаётган маҳалла раисини биров тергамаса, сизлар томошабин бўлиб ўтираверасизларми?

2-бетда

Усмон АЗИМ: ИСТЕЪДОД — ҲАМИША ИПОҲИЙЛИККА ЙЎҒРИЛГАН

Баъзан бошқа ташвишларга ўраллашиб, ёзишдан қўлинг чиқиб қолганда, энг машаққатлиси ўзингни енгиб, ёзув столига ўтиришдир.

3-бетда

Кудрат ДЎСТМУХАММАД

ЗИЛЗИЛА

Ҳафизага бир-икки нордонгина сўз айтиш ниятида кириб борса, у навбатчи аёл олдида тик турганча нималаридир муҳокама қилаётган, домлани кўриши биланоқ ўзи тап бошлади: — Кеча боришпти-ку. Прокуратурадан одам келибди, — деди гўё ҳамма ишни битириб қўйган бўлиб. Домланинг кўстюми енгига чанг оққан экан, аста қўқиб кўйдди. — Прокуратурадагилар ўз иши билан сим қоқшган. Миришани кечкурун ман обордим.

4-бетда

Иброҳим ҒАҒУРОВ:

XX асрда ўтган иккита дахшатли жаҳон урушининг тағамини қаранг: тамомла беҳаёлик! XX асрнинг улғу ҳулосаси: инсоният сиёсатни фақат ахлоқ ва ҳаё асосига қурибгина урушлар, босқинчиликлар, зўравонликларни енгиб ўтиш мумкин, деган қарорга келди.

5-бетда

ПОЙТАХТ ТЕАТРИДА

ДАСТУРЛАРИ

Еттинчи қаватда яшаб турган Садир уйини сотди-ю тўққизинчи қаватдаги Ҳикматулла домланинг тинчи бўлиди. У уй олди-сотдисидан безиллаб қолган. Сотиб олган одам албатта таъмир қилди. Гулқоғларни кўчиралди, девор бўёқларини қиралдими ёки эшикни кўчириб ташлаб, энг сўнгги, гаройиб кўфлар ўрнатилган ва темирдан жаланини қўяди-ми, домланинг булар билан иши йўқ. Унинг учун энг хатарлиси — бетон деворларни бузиш.

Домла одамларнинг кўнглини тушунади. Уй олган одам орам-ҳавас билан келиши тайин. Бунда-ю қарайди: хоналарнинг ўрнашуви, катта-кичиклиги, ошхона, ҳожатхона деганлари, ҳаммаси кўнглида-гидек жойлашган бўлавермайди. Барака топкур лойиҳалаган меъморлар ҳам хом сут эмган багда да, ўзининг ақли етганча лойиҳалайди, ҳаммаси бирдек маъқул келадиган қилолмайди-ку.

Ҳикматулла домла яшайдиган уй лойиҳаси, агар эшитгани тўғри бўлса, французлардан олинган эмиш. Французлар ўзбек учун лойиҳаламагандир? Ўз ватани, ўз шароити ва ўзининг фарангидаги мослаб лойиҳалаган бизнинг амалдорлардан кимгадир ёқиб қолиб, сотиб олган бўлса борлиқ, деб ўйларди домла.

Тез кунда хавотирини рост бўлиб чиқди. Тонгда шунга кетмоқчи эди, қаердандир аста “тик-тик” этган товуш келди. Домла кулоқ солди. Ён қўшим бир нимаи тузатаяпти, деб ўйлади. Деворга қулогини яқинлаштирди. Ҳа, ён қўшимниқидан эшитилаяпти. Нариги хонага ўтиб, кулоқ берганда, у ерда ҳам шунча аҳвол. Тикилган овоз гўё иккинчи томондаги қўшидан чиқаяпти. Гиламга ётиб, қулогини босган эди, пастан келаятгани билдири.

Ишга кечикишдан кўриб, домла овозга ортиқча эътибор қилмади, еттинчи қаватдан келаятган бўлса ҳам таҳлика уйғотадиган эмасди.

Домла ишдан барвақт қайтаётди, уйига яқинлашганда тўққиз қаватли сунъий “тоғ” ва унинг “гор”-ларига разм солди. Йулакларнинг ўрни пастанда тепагача оппоқ, ажралиб турибди. Шулардан ўзига тегишлисини топти. Еттинчи қаватнинг бетон панжарали кичкина равоғида нимадир қорайиб, дўмбаий кўринди. Домланинг юраги ачишида — янги қўшни нима қилмоқчи эканини сезди. Ўз йўлга яқинлашгунча қўзи тепада бўлди. Ўша томондан гурсиллаган овоз баралла эшитиларди.

Ун дақиқалардан кейин янги қўшни эшигининг тутмасини босди. Эшикни уст-боши чаг бир ўрис йигит очди.

— Вы хозяин квартиры?

— Хозяина нет. Утром прилёт.

Домла рухсат сўраб ўтирмай, ичкарига кирди, хоналарга муралди. Кичик равоқча чиқадиган эшик, дераза, унинг остидаги бетон пойдевор олиб ташланган, энди панжарани буза бошлашган.

— Что вы делаете! — кичкирдди домла, нима қилаятганини кўриб турган бўлса ҳам.

— Домлаю, — жавоб қилди ўрис хотиржамгина, гўё домла ҳеч нарсани билмайпти-ю у тушунтирарди.

— Почему?

— Хозяин сказал.

— А вы знаете, что домаете прочность здания? Не дай бог, эсли завтра будет землетрясение, что тогда будет с жильцами?

— Ну, — понимаю... мне платят, я домлаю.

— Нелья! Прекратите! Я доложу в ЖЭК, милицию! Уксининг ранги ўчди, индамоди. Домла ҳам унга ортиқча гап берок эканлигини сезиб, ортга бурилд.

Аксига олиб, қўшилардан биронтаси топилмади, тўғри ЖЭКка йўл олди.

Аччиқ ичакдек қўзилиб кетган тўртта тўққиз қаватли уйнинг охирига етгунда домланинг хаёли бузилди, фикрлари тўзилган қушлардек ҳар томонга учди.

“Қаёқданам шу тўққизинчи қаватни олақолдувим? Озгина чиқимидан қочмаганимда пастроқдан, ҳеч бўлмаганда биринчи қаватдан олган бўлардим. Имоним бор эди. Эҳ, мен қанақа одамман, ўзи! Қаринга чоғимда яна қўчимни кўтариб юраманим? Қаёққа бораман, энди!”

Домла чўвалган хаёлларини идрок қилишга улгурмаёқ, ЖЭКка етиб келди.

Бошлиқ чиқиб кетган экан, навбатчи ўрис хотин домланинг арзини эшитди-да, “Опыт ломают!” дея хитоб қилди-да, бир парча қоғозга манзилни ёзиб олди ва сим қоқиш учун бир телефон рақамини берди.

Домланинг ичи ёришиб, уйи томон шаҳдам олдидай кетди. Тўққизинчи қаватдан уй олганига ичидан эил кетиб юргани энди арзимас нарсалек туюлди.

Хонадонига келганда, боғти тарақ-туруқ овозлар эшитилмаётгани. Демак, ўрис йигит панжара бузишни тўхтатган. Урис-да, гапта тушунади. Тўғри гапни тан олишайди булар.

Навбатчи ўрис хотин берган телефон рақами теришганда, кимдир эринибгина жавоб қилди. Гапнинг оқангидан ўзбек киши эканлиги билинди, домла фақат “Баталюн” деган сўзни илғаб қолди, ҳайрон бўлди.

— Кечирасиз, қаёққа тушиб қолдим?

— Милитсия санитар баталюни.

— Мена шу рақамни беришувди.

— Нима масалада?

— Бетон уйни бузишайтган, шунга...

— Ундай бўлса, ЖЭКка бориң, ҳокимликка бориң.

— Сизлар бунақа ишга қарамасизларми?

— Йўқ, рухсат этилмаган жойга ахлат ташланган бўлса, борамиз.

— Кечирасиз.

Домланинг ҳафасалас пир бўлиб, хомуш бир алфозда ўтирганча қолди. Кўз олдиға навбатчи ўрис хотин келди. Билиб туриб шу рақамни бердимки ёки билмайми?

Бир пас хаёл суриб ўтирди-да, телефонда “09” рақамини терди, туман ҳокимлигининг телефон рақамини аниқлаб, бир неча бор сим қоқди. Ниҳоят, котиба жавоб қилди.

— Қизим, одамлар бетон уйни бузишайтган бўлса, кимга арз қилиш керак?

— ЖЭКка чиқинг.

— Ҳокимликдан ҳеч ким шутулганмайди?

— Курилиш бўлимига айтинг.

— Телефонини билмайман-да.

Котиба айтди, домла ёзиб олди.

Курилиш бўлимида гўшакни ҳеч ким кўтармади. Домла уф торлди, боғти тушкун руҳ яна бостириб кела бошлади. Елкасидан тоғ босди, қаддини ростлади-да, яна котибага сим қоқди.

— Қизим, курилиш бўлимидагилар жавоб беришмаяпти. Илтимос, арзимни ўзингиз ёзиб олинг.

— Мен ёзиб оломайман. Ҳозир ҳамма мажлисда, бир пасдан кейин чиқиб қолишайди, яна кўнгирик қилинғ.

Домла яна хаёллар оғушқанда. Ун беш йил бурун уй оламан, дея югуриб юрганларини эслади. Эзилиб-ла кетган эди, ушанда. Уй-жой ширкатига ҳужжат тайёрлаш жуда қийин кечди.

Домла яна сим қоққанда, ҳайтовур, гўшак кўтарилди.

— Курилиш бўлимида?

— Ҳа.

— Бетон уйимиз деворини бузишаяпти.

— Ким?

— Янги кўчиб келган одамлар.

— Миршабга бориң, айтинғ ҳаммасини. Келиб,

қанақа одамлигини текширади.

— Қанақалиғида гап йўқ. Сотиб олган, энди таъмир қилаяпти.

— ЖЭКка чиқиб айтинғ.

— Сизлар бунақа ишга аралашмайсизларми?

— Э, ока, аралашувир балоларга қолдиң-ку.

— Энди нима қилинғ? Девор бузилса, уйнинг зилзилабардошлиғи пасайиб, эрта бир кун ер қимирлаб берса, нима бўлади? Наҳотки, сизлар аралашмайсизлар?

— Йўқ, ЖЭКка бориң.

— Балки, қараб турмасизлар? Бир ўйлаб кўринғ. Ҳар эҳтимолга манзилни ёзиб олинг.

— Хўп, айтақолинг.

Домла айтди, у одам элими, ёзмадими, ёёса ҳам бу одамнинг соддалиғидан қўлим қўйдими, телефон орқали кўриб бўлмасла!...

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.

Кош қорайди. Домла қўшилар билан гаплашишга аҳд қилди. Бу ишга қўлашиб уринмаса, бўлмайди. Кўпчилиқнинг гапи — гап-да! Ишни ўз қаватидаги, рўпара қўшини Усмондан бошлади. Унинг тўртта боласи бор, ҳаммаси мактаб ёшида. Эшикни Усмоннинг ўзи очди.</

